

חוקים רלוונטיים וחובת הדיווח

משרד החינוך
משרד הבריאות

ג'וינט ישראל אשלים
יחד בעשייה חברתית למען ילדים ומעור

חוקים הגנתיים לטיפול באנשים עם מוגבלות

החוק	המניע	דוגמאות
"חוקים פטרנליסטיים" שחוקקו בשנות השישים	הגבלת חירותן של קבוצות חלשות לצורכי הגנה עליהן	חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, חוק הגנה על חוסים
החוק הפלילי וחובת הדיווח	זכויות הילד, ולא אנשים עם מוגבלות כקבוצת התייחסות ראשונית	חוק חסרי ישע חוק העונשין
הגנה, טיפול ואלימות במשפחה	זכויות נשים	חוק למניעת אלימות במשפחה, חוק למניעת הטרדה מאיימת
חוקים העוסקים באיכות החיים של אנשים עם מוגבלות	זכויות של אנשים עם מוגבלות לשוויון ולאיכות חיים	חוק שוויון הזדמנויות לאנשים עם מוגבלות, חוק החינוך המיוחד

חוקים רלוונטיים להגנה על אנשים בעלי מוגבלות

- החוק למניעת העסקה של עברייני מין במוסד המכוון למתן שירות לקטינים, תשס"א-2001
- חוק פעוטות בסיכון, תש"ס-2000
- חוק הסיוע המשפטי, תשל"ב-1972
- חוק ההגנה על חוסים, 1966
- חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, תשכ"ב-1962
- החוק למניעת אלימות במשפחה, תשנ"א-1991
- החוק לתיקון דיני ראיות (הגנת ילדים), 1955 חוק זכויות החולה, תשנ"ו-1996

חוקים רלוונטיים - המשך

- חוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול), תשל"א-1971
- חוק הנוער - טיפול והשגחה, 1960
- האמנה הבין-לאומית לזכויות הילד (1989), שאושרה בישראל בשנת 1991
- חוק העונשין (תיקון מס' 26), תש"ן-1989
- חוק הליכי חקירה והעדה (התאמה לאנשים עם מוגבלות שכלית או נפשית), התשס"ו 2005

האוכלוסיות הנחקרות בידי חוקרים מיוחדים - על פי חוק הליכי חקירה והעדה

- אדם עם מוגבלות שכלית
- אדם עם פיגור שכלי; מי שאובחן מפגר בשכלו על-ידי ועדת אבחון שהוקמה לפי חוק הסעד טיפול במפגרים
- אדם עם לקות שכלית אחרת שבשלה יכולתו להיחקר או למסור עדות מוגבלות
- אדם עם הפרעה התפתחותית מורחבת, לרבות אדם עם אוטיזם, שבשלה מוגבלת יכולתו להיחקר או למסור עדות

תפקיד החוקר המיוחד

- ביצוע חקירות על-פי "המדריך".
- קביעת הנוכחות בעת החקירה.
- תיעוד החקירה.
- איסוף מידע על הנחקר: קבלת אבחון של ועדת אבחון, שיחות עם פקידות הסעד, שיחות עם עובד סוציאלי בקהילה/בהוסטל/במקום העבודה.
- ביצוע פעולות נוספות: בדיקה רפואית, מסדר זיהוי, ביקור בזירת האירוע ועוד.
- החלטה על ביצוע חקירה משלימה.
- ליווי הנחקר בעת מתן עדותו בבית המשפט.
- הערכת מהימנות עדותו של הילד.
- התרה או איסור מתן עדותו של הילד בבית משפט.
- במקרים שבהם נאסרה העדת הילד, יעיד חוקר הילדים במקומו.
- להמליץ על אמצעי העדה רצויים

שלבי עבודת החוקר המיוחד

- הזמנת חקירת משטרה
- איסוף מידע על הנחקר:
 - קבלת אבחון של ועדת אבחון
 - שיחות עם פקידות הסעד
 - שיחות עם עובד סוציאלי בקהילה/בהוסטל/במקום העבודה או עם יועצת.

חובת דיווח

- ב"חוק חסרי ישע" ישנה התייחסות לסוגים שונים של חובות דיווח:
 - חובת דיווח המחייבת **אדם מן היישוב** - הדורשת "יסוד סביר לחשוב כי זה מקרוב נעברה עברה בקטין... בידי האחראי עליו" - סעיף 368ד(א);
 - חובת דיווח המחייבת **נושאי תפקיד** - "שעקב עיסוקם במקצועם או בתפקידם היה להם יסוד סביר לחשוב כי נעברה עברה... בידי האחראי עליו – סעיף 368ד(ב);

חובת דיווח

- חובת דיווח המחייבת **אחראי על קטין או על חסר ישע** - שהיה לו "יסוד סביר לחשוב כי אחראי אחר על קטין או חסר ישע עבר בו עברה" – סעיף 368ד(ג);
- חובת דיווח **מיוחדת**, הנוספת לנושא תפקיד, המחייבת **מנהל או איש צוות** במעון במוסד או במסגרת חינוכית או טיפולית אחרת לדווח על עברת מין ועל עברה של גרימת חבלה חמורה, **גם כשאין מדובר בעברה שנעברה בידי "אחראי על קטין" או אחראי על "חסר ישע"**.

חובת דיווח

- מדובר בחובת דיווח אישית, שאינה ניתנת להעברה.
- ישנו שיקול הדעת של החייב בדיווח אם לדווח על המקרה לפקיד סעד או למשטרה.
- כשמדובר באזרח, אין יכולת להנחותו בנושא; כשמדובר בנושא תפקיד, בדרך כלל, ישנן הנחיות של המערכת בה הוא מצוי, המדריכות והמנחות אותו למי לדווח.
- עקרונית, על נושא תפקיד להפעיל את שיקול דעתו בזהירות תוך התחשבות בגורמים שונים שעיקרם:
 - טובת הקטין או חסר הישע;
 - רמת הסיכון שמהווה "החשוד" בביצוע העברה לסביבתו;

חובת דיווח

- המסלול שהמקרה עובר כאשר הדיווח מגיע לפקיד סעד שונה מהמסלול כאשר הדיווח מגיע ישירות למשטרה:
 - במשטרה - נפתחת בהכרח חקירה משטרתית. על המשטרה להעביר מידע שהגיע אליה לפקיד סעד ולהיוועץ עמו.
 - פקיד סעד - חייב פקיד הסעד להעביר את הדיווח למשטרה או לפנות בבקשה לוועדת הפטור הקבועה ב"חוק חסרי ישע".

מדיניות העמדה לדין בגין אי-קיום חובת הדיווח

- בתחילת דרכו של "חוק חסרי ישע" היו מקרים מעטים שבהם העמידו לדין את מי שהפר חובה זאת.
- קיים קונפליקט בין האינטרס הציבורי במימוש העמדה לדין של מי שמפר את חובת הדיווח לבין התחשבות בשיקולים אישיים מיוחדים של מבצע העברה של הפרת אותה חובה (לדוגמה, פס"ד ב"פרשת אלחדד").
- קיימות שאלות לגבי פרשנות המושגים בחוק (מיהו "חסר ישע", מיהו "האחראי" על הקטין או "חסר הישע", מהי "חבלה של ממש"...)...

ועדות פטור סעיף 368ד(ו) לחוק העונשין

- אין כל הוראות בחוק (או בחקיקה) המתייחסות לאופן פעולתה של ועדת הפטור.
- ועדות פטור הוקמו ליד כל אחת משש פרקליטויות המחוז שברחבי הארץ (ירושלים, תל-אביב, המרכז, חיפה, הצפון ובאר-שבע).
- הפרקטיקה ארוכת השנים הביאה את הוועדות לידי יצירת קריטריונים המיצגים את דרך פעולתן.

- **עקרון החיסיון** הנו עקרון חיוני לעבודת הוועדה לאמינותה ולהצלחת מטרתה.
- **הצורך לקיים את ההליך בדלתיים סגורות:**
 - הגנת פרטיותו של הנפגע והפוגע כאחת (מצב רפואי או נפשי, יחסים במשפחה ועוד);
 - הגנת על זכותו של הפוגע כחשוד שלא להפליל את עצמו;
 - הבטחת שיתוף פעולה של הפוגע עם רשויות הרווחה והטיפול לצורך טיפול ושיקום לטובת הנפגע;
- **ועדת הפטור** נועדה לדון במקרים בהם סבור פקיד הסעד כי **אין מקום**, זמנית או סופית, לדווח על המקרה למשטרה.

הקריטריונים למתן פטור מדיווח

■ "פטור זמני" ו"פטור סופי"

- פניות למתן פטור זמני כדי לברר את עובדות המקרה;
- פניות למתן פטור זמני כדי להכשיר את הנפגע לקראת חקירה;
- מקרה חד-פעמי או חריג של אלימות פיזית שבוצעה ב"קטין או בחסר הישע", שאינו בדרגת חומרה גבוהה, כאשר בנסיבות שהובאו יש ודאות גבוהה שאין סיכון שיחזור על עצמו;
- טובתו הברורה של הקטין או חסר הישע היא שנסיבות שנוצרו המקרה לא ידווח למשטרה ושלא תיפתח חקירה.

מקרים מייצגים לוועדת הפטור

- מקרים של אלימות בני משפחה כלפי קשישים המוגדרים כ"חוסים"
- מקרים שבהם אנשי צוות או אנשי טיפול נחשדו בנקיטת אלימות נגד "חסר ישע"
- מקרים שבהם "חסר ישע" אחד מבצע עברות כנגד "חסר ישע" אחר
- מקרים שבהם ישנו חשש רציני שהדיווח למשטרה יביא להחמרה ניכרת במצבו של "חסר הישע" ושניתן למנוע סיכונו של "חסר הישע" בדרך אחרת

חובת הדיווח - שאלות שכיחות

- האם עליי לדווח גם כשאין לי הוכחות מוצקות?
- מהם הסימנים המעידים על התעללות?
- האם לא ייגרם נזק מיותר אם הדיווח יימצא לבסוף כשגוי?
- ומה אם הילד בדה את הסיפור?
- אני פוחד שיתנכלו לי כי דיווחתי.
- דיווחתי, אבל כלום לא נעשה.
- עם מי אני יכול להתייעץ כדי לברר האם לחשדי יש בסיס?
- תלמיד רוצה לספר לי שנפגע, אבל לפני כן מבקש שלא אספר על כך לאיש, מה עליי להגיד לו?
- האם ניתן לדווח בעילום שם?

במקרה של פגיעה מינית

כדי לקבוע כי התנהגות בעלת אופי מיני היא פגיעה החייבת דיווח וטיפול (לגבי קטינים בכל גיל), יש לבחון אותה על-פי המאפיינים האלה:

- האם ההתנהגות התרחשה **נגד רצון הנפגע**, ללא הסכמה או בדרך תוקפנית, נצלנית או מאיימת? (כל המאפיינים הללו או חלק מהם)
- **מבחן השוויון** - בוחן את ההבדלים בגיל, בממדים הגופניים ובהתפתחות הקוגניטיבית והרגשית בין הפוגע לנפגע. כמו כן, נבחן מספר המעורבים בפגיעה.

מבחן ההסכמה

- נושא ההסכמה מורכב ובעייתי מבחינה משפטית.
- הוא בוחן באיזו מידה הייתה הסכמה בין הקטינים שהיו מעורבים בהתנהגות המינית.
- מעשים, כמו בעילת קטינה מתחת לגיל 14 ומעשה סדום בקטין עד גיל 18, גם אם נעשו בהסכמה, מוגדרים כעברות, ולכן, הם חייבים בדיווח.

התנהגות מינית שהיו מעורבים בה קטינים התקיימה בהסכמה רק כאשר מתקיימים כל התנאים האלה:

- כאשר קיימת הבנת המשמעות של הפעילות המינית המוצעת (בהתאם לגיל, לבשלות, לשלב ההתפתחותי, לתפקוד ולניסיון);
- כאשר קיימת ידיעת הנורמות החברתיות הנוגעות לפעילות המוצעת;
- כאשר קיימת מודעות לתוצאות הפוטנציאליות של המעשה;
- כאשר הסכמה או סירוב של הנפגע מכובדים באותה מידה;
- כאשר מדובר בהחלטה מתוך רצון חופשי;
- כאשר יש מסוגלות מנטאלית להביע הסכמה.

מבחן הכפייה בוחן את הלחץ הגלוי או הסמוי שהופעל על הנפגע

כפייה עלולה להתרחש במצבים של :

- העדר שוויון (כגון הפרשי גיל)
- יחסי כוח או סמכות (מדריך-חניך)
- הצעת שוחד ממש, חברתי או רגשי (כסף, מתנות, הבטחת חברות או קבלה לקבוצה)
- איומים והפחדות גופניים או רגשיים (בידוד חברתי, איום "לספר לחברה")